

בס"ד, ו' אדר התשפ"ו

מנחות מ"ג – בדיקות תכלת, מי חייב בציצית, ברכות ואגדתות על מצוות

שאלות:

1. מוחמד רוצה לקנות ציצית, מהחנות של מוטי בבני ברק, מותר לו למכור לו?

בדיקות התכלת וקנייתו בשוק

- בדיקות התכלת: הגמרא מספרת על מר ממשכי (שזה שם חכם ומקום) שהביא תכלת שנכשלה בבדיקה של **רב יצחק בריה דרב יהודה** (השרייה בחומרים), אבל הצליחה בבדיקה של **רב אדא** (אפייה בבצק וחיזוק הצבע).
- רב אחאי** הסביר ששתי הבדיקות הללו נאמרו בבת אחת כתהליך בדיקה אחד: בהתחלה בודקים בדרך של **רב יצחק**, ואם הצבע לא התקלקל – התכלת כשרה. במקרה שהבדיקה הראשונה נכשלה והצבע התקלקל, מבצעים את הבדיקה השנייה של **רב אדא** בבצק, וגם מארץ ישראל, שלחו שהבדיקות האלו משלימות אחת את השניה.
- הגמרא מספרת **שרבי מני** היה מחמיר על עצמו לפי הברייתא שראינו בדף הקודם, וקנה תכלת רק ממומחה (בגלל החשש שהתכלת היא מ"טעימה" שפסולה). בא אליו ההוא סבא ואמר לו שככה נהגו הדורות שקדמו לדור שלפניו (קמאי דקמר) והעסקים שלהם הצליחו.
- הגמרא מביאה ברייתא שאומרת שמי שקונה טלית מצויצת מהשוק:
 - אם הוא קנה מישראל – היא בחזקת כשרה.
 - אם הוא קנה מגוי שאינו סוחר – הציצית פסולה (כי חוששים שהוא עשה אותה בעצמו שלא לשמה).
 - אבל אם הוא קנה מגוי שהוא סוחר (תגר) – גם היא כשרה. כי הסוחר לא רוצה להרוס לעצמו את העסק שלו, ולכן הוא בטח קנה אותה מישראל ולא צבע אותה בעצמו. וזה למרות שאדם לא רשאי למכור טלית עם ציציות לגוי עד שיתיר את הציציות ממנה.
 - הסיבה לפי **חכמי בבל** היא: שמא הגוי ייתן את הטלית לזונה ישראלית כשכר ("אתנן"), והיא תוציא לעז על יהודי מסוים כאילו הוא זה שנתן לה את הטלית שלו בשכר.
 - ולפי **רב יהודה**: החשש הוא שישראל יראה את הגוי בדרך, ובגלל הציצית יחשוב בטעות שמדובר ביהודי ויצטרף אליו למסע, והגוי יהרוג אותו.

2. יוסי הוא עיוור, האם הוא חייב בציצית?

חיוב: גברים, נשים, עבדים וסומא בציצית

- הגמרא אומרת **שרב יהודה** היה מטיל תכלת (ציצית) בבגדי אשתו. הוא סבר שהיא מצוות עשה שלא הזמן גרמא. בנוסף, הוא היה מברך בכל בוקר להתעטף בציצית.
- הגמרא שואלת: אם לדעתו לילה הוא גם זמן ציצית, למה הוא מברך דווקא בכל בוקר? הרי המצווה היא רציפה! הגמרא עונה שהוא נהג כמו דעת **רבי** בעניין תפילין, שמברכים עליהן בכל פעם שמניחים אותן. מכיוון **שרב יהודה** היה אדם צנוע ולא היה פושט את

טליתו כל היום, הוא היה מברך רק בבוקר כשהיה מחליף בין "כסות לילה" (הבגד שישן איתו) ל"כסות יום".

- הגמרא מביאה ברייתא שאומרת שכולם חייבים בציצית: כהנים, לויים, ישראלים, גרים, נשים ועבדים.
 - החידוש שצריך לומר שגם כהנים חייבים זה בגלל שהיה מקום לחשוב שחיוב ציצית חל דווקא על מי שאסור לו ללבוש שעטנז (כלאיים), ולכן הסמיכות בפסוקים בין שעטנז לציצית באה להתיר ללבוש שעטנז דווקא במצווה. כהנים, שמותר להם ללבוש שעטנז בבגד האבנט, אולי לא יהיו חייבים בציצית. לכן הברייתא משמיעה שגם הם חייבים, כי ההיתר שלהם ללבוש שעטנז הוא רק בשעה שהם עובדים במקדש.
- **רבי שמעון** חולק לגבי נשים ופותר אותן, כי הוא סובר שזו מצוות עשה שהזמן גרמא, מאחר שלשיטתו לילה הוא לא זמן ציצית. הוא לומד את זה מהפסוק: "וְרָאִיתֶם אֹתוֹ", שפותר כסות לילה (כי לא רואים בלילה).
 - הגמרא שואלת: למה הפסוק הזה לא פותר גם בגד של סומא? ומתרצת שיש ריבוי מיוחד מהמילים "אֶשֶׁר תִּכְסֶה בָּהּ" לרבות כסות של סומא. הסיבה שמרבים כסות של סומא ולא כסות לילה, היא בגלל שאחרים רואים אותה, אבל בלילה כולם פטורים על כסות לילה כי אף אחד לא רואה.
- הגמרא שואלת על **חכמים**, שאומרים שיש חיוב מצוות ציצית גם בלילה ובוודאי מרבים כסות של סומא, מה הם לומדים מהמילים "אֶשֶׁר תִּכְסֶה בָּהּ"? והגמרא מביאה ברייתא שמפרטת את הלימוד: מהפסוק "עַל אַרְבַּע כְּנָפוֹת כְּסוּתָךְ" לומדים שבגד עם ארבע כנפיים חייב, אבל בגד עם שלוש כנפיים פטור. ומהמילים "אֶשֶׁר תִּכְסֶה בָּהּ" הם לומדים שבגד עם חמש כנפיים חייב בציצית. הם מרבים חמש ופותרים שלוש כי חמש כולל בתוכו ארבע כנפיים (שהן החובה), אבל שלוש לא כולל ארבע.
 - **רבי שמעון**, שלמד מהפסוק את הריבוי לסומא, לומד מהמילה המיותרת "אֶשֶׁר" שגם בעלת חמש כנפיים חייבת בציצית. ו**חכמים** לא דורשים את המילה 'אשר'.
- הגמרא שואלת מה **חכמים** לומדים מהמילים "וְרָאִיתֶם אֹתוֹ", מאחר שהם מחייבים גם בכסות לילה. והגמרא מביאה כמה ברייתות חלקם לפי שיטת **חכמים**:
 - 'וראיתם אותו וזכרתם' - לראות את הציצית ולזכור את מצוות קריאת שמע, שזמנה הוא כשיכול להכיר בין התכלת ללבן של הציצית.
 - ברייתא אחרת לומדת שצריך לראות את המצווה ולזכור מצווה אחרת שסמוכה לה בתורה – מצוות כלאיים.
 - ברייתא נוספת, שהיא כדעת **רבי שמעון**, לומדת שמי שמתחייב בציצית על הבוקר (שהיא מצוות עשה שהזמן גרמא) נתחייב בכל המצוות שרובן חייבים עליהן ביום.
 - ברייתא נוספת אומרת שמצווה זו שקולה כנגד כל המצוות כולן, רש"י מביא את המדרש על הגימטריא של ציצית, ברייתא נוספת אומרת שהראייה מביאה לידי זכירה, והזכירה מביאה לידי עשייה. ו**רבי שמעון בר יוחאי אומר**: שכל הזריז במצווה זו זוכה ומקבל פני

שכינה. המילה "אתו" בציצית ("וְאֵתְּם אֶתּוֹ") נדרשת כמו המילה "אתו" שנאמרה כלפי ד': "וְאֶתּוֹ תַעֲבֹד".

3. מה עדיף לשים לבן או תכלת בציצית?

אגדות על מצוות

הגמרא מביאה אגדות על המצוות:

- הבריייתא אומרת: שישראל חביבים כי הקדוש ברוך הוא הקיף אותם במצוות מכל צד: תפילין בראש ובזרוע, ציצית בבגד ומזוזה בפתח. על שבע המצוות האלו (2 תפילין, 4 ציציות ומזוזה) אמר דוד המלך את הפסוק: "שִׁבְעַת בַּיּוֹם הִלְלִיתִיךָ עַל מִשְׁפָּטֵי צְדָקָךְ".
- וכשהיה דוד המלך בבית המרחץ וראה שהוא עומד ערום בלא מצוות, הוא הצטער. ואז נזכר בברית המילה ונחה דעתו. ואחרי שיצא מבית המרחץ, הוא אמר שירה על המילה בפסוק: "לְמַנְצֶחַ עַל הַשְּׁמִינִית מְזֻמֹּר לְדָוִד", כי המילה ניתנה ביום השמיני.
- **רבי אליעזר בן יעקב** אומר שמי שיש לו תפילין בראשו ובזרועו, ציצית בבגדו ומזוזה בפתחו הוא מוחזק שלא יחטא. שנאמר: "וְהַחוּט הַמְּשַׁלֵּשׁ לֹא בְמַהְרָה יִנָּתֵק" (תפילין ציצית ומזוזה).
- **רבי מאיר** אומר בבריייתא שהתכלת נבחרה מכל הצבעים לציצית, כי התכלת דומה לים (שנעשו בו ניסים לישראל), והים דומה לרקיע (שנקרא בפסוק "וַתִּתֵּחַת רִגְלֵיוֹ"), והרקיע דומה לכיסא הכבוד. ונאמר "ספיר" גם ברקיע וגם בכיסא, ומתוך צבע התכלת אנחנו נזכרים בכיסא הכבוד ובריבונו של עולם.
- **רבי מאיר** אומר שהעונש של מי שלא שם את חוטי הלבן יותר גדול מהעונש של מי שלא שם את חוטי התכלת. והגמרא מביאה משל למלך שאמר לעבד אחד להביא לו חותם של טיט (ששמים על עבד ובהמה כסימן שהם עבדים) ולעבד שני להביא חותם של זהב. שניהם לא הביאו. המלך יכעס יותר על זה שלא הביא את הטיט, כי זה מאמץ קטן.

4. למה רפאל הגבאי עובר עם הטבק בשבת?

חשיבות ברכות

- **רבי מאיר** אומר בבריייתא שאדם חייב לברך מאה ברכות בכל יום. הלימוד הוא מהפסוק: "וַעֲתָה יִשְׂרָאֵל מֵה' אֱלֹהֶיךָ שֶׁאֵל מְעַמְךָ". דורשים את המילה "מה" כאילו כתוב "מָאָה".
- **רב חייא בריה דרב אויא** היה טורח בשבתות ובימים טובים להשלים למאה ברכות על ידי ברכות על בשמים ועל מיני מתיקה.
- עוד **אומר רבי מאיר** שאדם צריך לברך שלוש ברכות בכל יום: "שלא עשאני גוי", "שלא עשאני אשה", ו"שלא עשאני בור".
- **רב אחא בר יעקב** שמע את הבן שלו מברך "שלא עשאני בור". והוא אמר לו שזה לא ראוי (בור הוא יהודי שחייב במצוות ולכן לא נכון לברך ככה). הבן שאל מה לברך במקום זה, ו**רב אחא בר יעקב** אמר "שלא עשאני עבד". והגמרא מסבירה שברכת העבד אינה כמו ברכת האישה למרות שלשניהם אותו חיוב במצוות, כי עבד הוא שפל יותר מאישה ולכן מברכים עליו בנפרד.